

STICHTING VAN DER LEEUW-LEZING

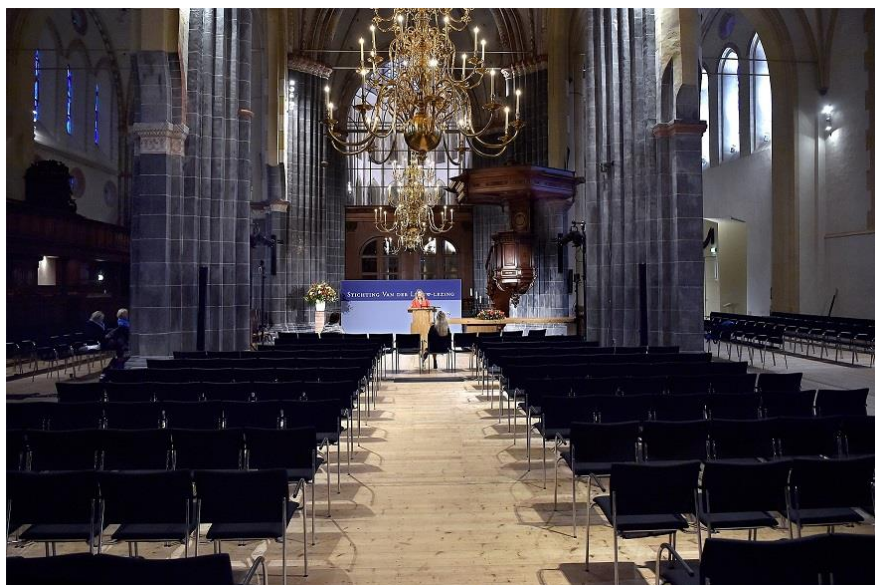
JAARVERSLAG 2020

Stichting Van der Leeuw-lezing

c/o Postbus 1260

9701 BG Groningen

www.vanderleeuwlezing.nl

Bestuur

Dr. E.M. Rovers, voorzitter

Mr. M.G. van Sebille, Universitair Medisch Centrum Groningen, secretaris

Drs. C.F. Vogelzang, penningmeester

Prof. Dr. D.F.J. Bosscher, Stichting Martinikerk Groningen, lid

Drs. C. Buur, de Volkskrant, lid

Drs. H.L. Hofstra, Hanzehogeschool Groningen, lid

MA. J.M.J. O'Connell, Rijksuniversiteit Groningen, lid

Drs. J. Schrikkema, Provincie Groningen, lid

Drs. M.J. Zwaving, gemeente Groningen, lid

Commissie van Aanbeveling

Ir. P. Klok, hoofdredacteur van de Volkskrant

Mr. drs. F.J. Paas, commissaris van de Koning in de provincie Groningen

Dr. J.H. de Ruiters, Hanzehogeschool Groningen

Mr. K.F. Schuiling, burgemeester van Groningen

Prof. Dr. C. Wijmenga, rector magnificus van de Rijksuniversiteit Groningen

Prof. Dr. A.G.J. van der Zee voorzitter van de Raad van Bestuur UMCG

Sprekers

- 1983: Barbara W. Tuchman en Bart Tromp
- 1984: Leszek Kolakowski en Jan Sperna Weiland
- 1985: Peter Gay en Hella S. Haasse
- 1986: Iris Murdoch en Joop Doorman
- 1987: Amos Oz en Joop den Uyl
- 1988: Ralf Dahrendorf en André Köbben
- 1989: Simon Schama en Ernst H. Kossmann
- 1990: György Konrád en Hans van Mierlo
- 1991: Eduardo Galeano en Aad Nuis
- 1992: Hans Magnus Enzensberger en Cees Nooteboom
- 1993: Ian Buruma en Rudy Kousbroek
- 1994: André Brink en Adriaan van Dis
- 1995: Carlos Fuentes en Rudolf van Zantwijk
- 1996: Ismail Kadare en Kees Fens
- 1997: Ben Okri, Lolle Nauta en Anil Ramdas
- 1998: Jonathan I. Israel en Nelleke Noordervliet
- 1999: Annie Proulx en Jan Donkers
- 2000: Daniel Cohn-Bendit en Stephan Sanders
- 2001: Isabel Allende en Barber van de Pol
- 2002: Ian McEwan en Douwe Draaisma
- 2003: Tom Lanoye en Marjolijn Februari
- 2004: Noreena Hertz en Luuk van Middelaar
- 2005: Amitav Ghosh en Tijs Goldschmidt
- 2006: Antjie Krog en Lieve Joris
- 2007: Seymour M. Hersh, Joris Luyendijk en Kader Abdolah
- 2008: Karen Armstrong en Abdelkader Benali
- 2009: Alain de Botton en Willem Vermeend

- 2010: Ilija Trojanow en Arnon Grunberg
- 2011: Joshua Foer en Robbert Dijkgraaf
- 2012: Philipp Blom en Geert Mak
- 2013: Guy Verhofstadt en Sheila Sitalsing
- 2014: Tomáš Sedláček en Barbara Baarsma
- 2015: Russell Shorto en Hans Renner
- 2016: Daniel Kehlmann en Sunny Bergman
- 2017: David Van Reybrouck, Marcia Luyten en Freek de Jonge
- 2018: Hilary Mantel en Annejet van der Zijl
- 2019: Rachel Cusk en Anna Enquist
- 2020: Marion Bloem en Daan Roovers

1 Inleiding

Aan

- de besturen van de organisaties die deelnemen aan de Stichting Van der Leeuw lezing,
- boekhandel Van der Velde,
- de leden van de Commissie van Aanbeveling

wordt hierbij het achtendertigste jaarverslag van de Stichting Van der Leeuw-lezing voorgelegd.

In dit verslag geeft het bestuur van Stichting Van der Leeuw-lezing inzicht in de voorbereiding en het verloop van de lezing die op vrijdag 6 november 2020 werd gehouden door Marion Bloem, gevolgd door een co-referaat van Daan Roovers.

Het jaarverslag is door het bestuur van de stichting besproken op 26 april 2021 en vervolgens inclusief de financiële verantwoording op 26 april 2021 door het bestuur van de stichting vastgesteld.

2 Bestuur en Commissie van Aanbeveling

De Stichting Van der Leeuw-lezing, genoemd naar de Groninger theoloog Professor Dr. Gerardus van der Leeuw (1890-1950), werd opgericht op 22 april 1983. De voornaamste doelstellingen van de stichting, vastgelegd in de akte van oprichting, zijn:

- het wijzen op en het stimuleren van de mogelijkheden van cultureel gebruik van de Groninger Martinikerk;
- het bevorderen van het culturele leven in de stad en de provincie Groningen;
- het uitwisselen van culturele en wetenschappelijke contacten met andere delen van Nederland;
- het vestigen van de aandacht op de kwaliteiten en de mogelijkheden van Groningen als centrum van het Noorden.

Het middel om aan de verwezenlijking van deze doeleinden bij te dragen is het organiseren van de Van der Leeuw-lezing.

Bij de oprichting traden vijf instellingen tot de stichting toe: de provincie Groningen, de gemeente Groningen, de Rijksuniversiteit Groningen, de Stichting Martinikerk Groningen en de Volkskrant. Met ingang van de dertigste Van der Leeuw-lezing trad de Hanzehogeschool Groningen toe als lid. In 2015 tenslotte, trad het Universitair Medisch Centrum Groningen toe.

De huidige zeven instellingen hebben elk één vertegenwoordig(st)er in het stichtingsbestuur; daarnaast kunnen mensen op persoonlijke titel deel uitmaken van het bestuur. Vanaf 2015 telde het stichtingsbestuur negen leden.

De eerste 25 edities van de lezing verliepen onder voorzitterschap van Anton Brand. In 2008 trad Douwe Draaisma aan als voorzitter. Het voorzitterschap werd bij aanvang van de voorbereidingen van de 37ste editie in januari 2019 overgedragen aan Eva Rovers.

Het jaar 2020 bracht geen wisseling van functies in het bestuur, noch is de samenstelling van het bestuur veranderd. Wel zal Doeko Bosscher zijn bestuursfunctie als afgevaardigde van de Stichting Martinikerk per 1 januari 2021 overdragen aan Jaap Wolters.

Naast het stichtingsbestuur, dat verantwoordelijk is voor de organisatie van de lezing, kent de Stichting Van der Leeuw-lezing een Commissie van Aanbeveling. In deze commissie is elk van de instellingen die aan de stichting deelnemen met één lid vertegenwoordigd. Ook de samenstelling van de Commissie van Aanbeveling is in 2020 ongewijzigd gebleven.

3 Organisatie

De uitbraak van covid-19 maakte van 2020 wereldwijd een uitzonderlijk jaar. De pandemie, de lockdowns en de telkens veranderende maatregelen hadden invloed op iedereen en op nagenoeg ieder aspect van het leven. Ook het bestuur van de Van der Leeuw-lezing stond opeens voor veel vragen en onzekerheden, maar één ding werd al snel besloten: de lezing ging door. Al was het maar om iets van vertrouwdheid en hoop te kunnen bieden in grillige tijden. Maar daarnaast was alles anders: de voorbereiding, de keuze voor de spreker, het programma, de plek van het publiek, de vorm, de locatie en de techniek.

Vanwege de vele onzekerheden en reisbeperkingen besloot het bestuur al in het voorjaar om geen internationale spreker uit te nodigen, maar bij uitzondering een Nederlandse hoofdspreker te zoeken. Tevens besloot het bestuur twee scenario's te ontwikkelen: een waarbij de lezing zou plaatsvinden met (beperkt) publiek en een zonder publiek. In beide gevallen werd het van belang geacht om een kwalitatieve livestream op te zetten, zodat de lezing desnoods in een lege Martinikerk zou kunnen plaatsvinden. Dit laatste scenario is uiteindelijk realiteit geworden. Afgezien van de sprekers, een paar technici, de voorzitter en de coördinator, was de kerk geheel leeg.

Tijdens de lezing en de week die daarop volgde, keken 1430 mensen naar de integrale versie van de lezing en 850 mensen naar de ingekorte versie (zonder muzikaal intermezzo). Dit kon zowel via de site van de Van der Leeuw-lezing als via de site van Studium Generale. Het publiek en de levendigheid in de pauze en na afloop werd door het bestuur en de sprekers zeer gemist, maar daar stond tegenover dat de Van der Leeuw-lezing op deze manier bijna twee keer zoveel mensen heeft bereikt dan in voorgaande jaren.

De achtendertigste Van der Leeuwlezing werd op vrijdag 6 november 2020 uitgesproken door schrijfster, filmmaker en beeldend kunstenaar Marion Bloem. Bloem brak in 1983 door met haar debuutroman *Geen gewoon Indisch meisje* en de documentaire *Het land van mijn ouders*. Als eerste thematiseerde zij de problemen die de tweede generatie Indische Nederlanders ervoeren: de generatie die in Nederland

was geboren en voor wie de Indische cultuur en het koloniale verleden van hun ouders een grote rol speelde, waarvoor in de Nederlandse cultuur echter weinig begrip was. Marion Bloem schreef tientallen boeken, dichtbundels en scenario's en regisseerde verschillende films. Voor haar werk werd zij meerdere malen onderscheiden, onder meer met de E. du Perronprijs voor haar hele oeuvre.

Identiteit, vrijheid en herdenken in onzekere tijden

Aan de hand van haar familiegeschiedenis bracht Marion Bloem de bevrijding van Nederlands-Indië en de daarop volgende onafhankelijkheidsstrijd in verband met de corona-crisis en de oploeiende antiracisme-protesten.

Het jaar 2020 zou in het teken staan van 75 jaar bevrijding. Voor het eerst sinds 1945 zou er veel aandacht zijn voor de Tweede Wereldoorlog in Nederlands-Indië, maar het jaar pakte heel anders uit. De coronacrisis maakte grootse herdenkingen onmogelijk en liet zien dat 'vrijheid' voor iedereen wat anders betekent. Dat werd extra duidelijk toen in de vroege zomer grootschalige protesten tegen racisme uitbraken, met een explosief publiek debat tot gevolg.

Op persoonlijke wijze liet Marion Bloem zien hoe dit alles in elkaar grijpt. Ze maakte inzichtelijk en invoelbaar dat de Nederlandse koloniale geschiedenis niet tot het

verleden behoort. Nog altijd beïnvloeden sporen uit de koloniale periode de manier waarop we naar de wereld kijken, evenals politieke besluiten en ons collectieve (onder)bewustzijn. Maar er is volgens Bloem een manier om ons van die sporen te ontdoen: ons bewust worden van die sporen, het erkennen van institutioneel racisme en ophouden met 'trapjesdenken'.

Het co-referaat werd verzorgd door Daan Roovers, filosoof, docent publieksfilosofie aan de Universiteit van Amsterdam en sinds 2019 Denker des Vaderlands.

Daan Roovers ging nader in op het begrip Vrijheid en plaatste dit in het kader van de coronacrisis. Zij trok een parallel met *De pest* van Camus: mensen ervaren zinloosheid en betekenisloosheid als ze volledig overgeleverd zijn aan zichzelf en hun nabije omgeving. "Er is geen buiten en geen elders. Geen toen en geen straks. Er is alleen maar dat ene, lange uitgerekte moment, de isolatie." Iets soortgelijks zien we ten tijde van corona. Er is veel onzekerheid en tegelijkertijd zijn mensen sterk afhankelijk van autoriteiten - politici en wetenschappers - die bepalen hoeveel vrijheid ze hebben. Dat leidt tot weerzin en verzet. Het is een voedingsbodem voor alternatieve feiten en duidingen, voor complotdenken en argwaan. "Wat we van *De pest* kunnen leren," besluit Roovers, "is dat elke overwinning een tijdelijke is, en nooit definitief. We denken een gevecht te voeren tegen een virus, maar we strijden vooral in en met onszelf, tegen een diepe verveling en onthechtheid. Dat is wat ons mens maakt, zou Camus zeggen." Tot slot haalt Roovers de hoopvolle conclusie aan van het hoofdpersonage in *De Pest*: "namelijk dat er in de mens uiteindelijk meer te bewonderen dan te verachten valt."

Tussen de twee lezingen vond een muzikaal intermezzo plaats, verzorgd door Kirill Dumchenko (gitaar) en Maria Kostyukova (zang) van het Prins Claus Conservatorium. Zij speelden *On the Sunny Side of the Street* en *I Got Rythm*.

De livestream was te volgen via de site www.vanderleeuwlezing.nl, waar nu ook de registratie te bekijken is. Een verkorte versie van Bloems lezing is gepubliceerd in *de Volkskrant*; later in de maand verscheen ook een licht aangepaste versie van Roovers' lezing in dezelfde krant.

Vanwege covid-19 kon helaas geen gezamenlijk diner aangeboden worden met leden van het bestuur en Commissie van Aanbeveling.

De organisatie van het programma en de voorbereiding van het protocol in de kerk werden opnieuw uitstekend verzorgd door Jitty Jaarsma van het gelijknamige congresbureau te Eelde. Door de wijzigende maatregelen, heeft zij het afgelopen jaar de lezing eigenlijk drie maal moeten organiseren. Het bestuur is haar zeer dankbaar voor de creativiteit en wendbaarheid waarmee zij onder ongewisse omstandigheden de lezing heeft georganiseerd.

Vermelding verdient ook de bijzondere inzet van het Studium Generale ten behoeve van de publiciteit en communicatie omtrent de lezing, en voor het organiseren van een professionele livestream in samenwerking met BANO.

4 Financiën 2020

De coronamaatregelen maakten van 2020 een bijzonder jaar voor de Van der Leeuw-lezing en dat vindt zijn weerslag in de financiële cijfers.

Aan **de inkomstenkant** heeft het bestuur besloten de vaste jaarlijkse bijdrage van boekhandel van der Velde te laten vervallen in verband met de bijzonder precaire situatie van de boekenwinkels in coronatijd. Verder waren er aanzienlijk minder donateurs dan in andere jaren. Positief is dat bijna al deze donateurs besloten hun bijdrage niet terug te vragen, maar aan de Stichting te schenken.

Aan **de uitgavenkant** werden minder kosten gemaakt. Veel zaken konden dit jaar achterwege blijven omdat er geen bezoekers bij de lezing aanwezig mochten zijn. Geen beeldschermen, geen 1100 stoelen, geen drankjes in de pauze, geen orgelspel om een aantal concrete zaken te noemen. Beperkte extra kosten waren er alleen voor de streaming van de lezing.

De inkomsten bedroegen in 2020 € 31.850,-. Door 51 donaties werd in totaal € 1850,- aan deze inkomsten bijgedragen.

De uitgaven bedroegen dit jaar € 25.980,-.

Door deze uitkomsten is dit jaar een batig saldo van € 5800,- geboekt, dat aan de reserve is toegevoegd. Deze reserve bedraagt nu 28.500,-.

De inkomsten en uitgaven over 2020 laten nader gespecificeerd het volgende beeld zien (bedragen in euro's):

Inkomsten

• Gemeente Groningen	5.000,-
• Provincie Groningen	5.000,-
• Rijksuniversiteit Groningen	5.000,-
• De Volkskrant	5.000,-
• Hanzehogeschool	5.000,-
• UMCG	5.000,-
• Donateurs	1.850,-
Totaal inkomsten	31.850,-

Uitgaven

• Kosten sprekers	8.470,-
• Kosten kerk	1.180,-
• Organisatiekosten	5.400,-
• Geluid	4.540,-
• Bestuurskosten	5.430,-
• Publiciteit en drukkosten	510,-
• Overig (bank, verzekering)	455,-
Totaal uitgaven	25.980,-

De resultatenrekening is namens het bestuur gecontroleerd en akkoord bevonden door een kascommissie, ingesteld in januari 2020. In deze commissie hadden Henk Hofstra en Hans Schrikkema zitting.

Overeenkomstig de statuten werd de penningmeester C.F. Vogelzang gedechargeerd.

5 *Beleid*

In 2021 zal het stichtingsbestuur een aparte vergadering beleggen om het beleid te evalueren en waar nodig aan te passen.

a. Sprekers

Het bestuur van de stichting blijft ernaar streven de gastspreker ongeveer een jaar voor de lezing uit te nodigen. Bij het bestuur leeft de wens om een breder publiek aan te spreken dan alleen de trouwe bezoekers, om zo de maatschappelijke functie van de lezing meer recht te doen. Daarvoor is het van belang de criteria op basis waarvan sprekers worden uitgenodigd te evalueren en aan te scherpen.

Het bestuur houdt nadrukkelijk vast aan het criterium dat de tekst van de lezing niet eerder is gepubliceerd, noch in Nederland noch in het buitenland. De inhoudelijke betekenis van het onderwerp dat de gastspreker aansnijdt kan voor het bestuur echter aanleiding zijn om een uitzondering te maken.

b. Aanwezigen

Hoewel de lege Martinikerk uiteraard een treurige aanblik bood, heeft covid-19 ons wel geleerd dat een goede livestream relatief eenvoudig is op te zetten en veel extra publiek weet te trekken. Uiteraard hoopt het bestuur van harte dat de Martinikerk bij de volgende lezing weer helemaal vol zit, maar daarnaast zal de lezing ook in komende jaren via een livestream te volgen zijn.

In beginsel zal de lezing niet in de herfstvakantie plaatsvinden. Het tijdstip van aanvang van de lezing wordt op 16.30 uur gehandhaafd. Verder blijft het bestuur streven naar een meerdaags bezoek van de gastspreker aan Groningen, niet alleen omdat dit uit publicitaire overwegingen te verkiezen valt, maar ook omdat zo meer ruimte is voor culturele en sociale evenementen in het verlengde van de lezing.

c. Subsiënten

Het bestuur gaat ervan uit dat de provincie Groningen, de gemeente Groningen, de Rijksuniversiteit Groningen, de Stichting Martinikerk Groningen, de Volkskrant, de Hanzehogeschool Groningen en het Universitair Medisch Centrum Groningen hun financiële steun aan de stichting Van der Leeuw-lezing ook in 2021 voortzetten.

Het bestuur is verheugd dat de samenwerking met boekhandel Van der Velde wordt voortgezet.

In juli zijn zoals gebruikelijk de uitnodigingen voor de lezing verstuurd, hopen de dat we in november in ieder geval een klein publiek zouden mogen ontvangen. 51 donateurs hebben kaarten besteld. Toen bleek dat de lezing toch zonder publiek moest plaatsvinden, zijn al die donateurs op de hoogte gesteld en is hen aangeboden om de donatie terug te storten. Daar is echter maar door 2 personen van gebruik gemaakt. Gezien de loyaliteit van onze donateurs vermoeden wij dat we ook in 2021 aanvullende inkomsten uit donaties tegemoet kunnen zien.

De samenwerking met Studium Generale op het gebied van publiciteit en het beheer van de website, die al sinds 2005 voortreffelijk is verlopen, wordt eveneens voortgezet.

Het diner na afloop van de lezing wordt volgens traditie telkens door één van de deelnemende instellingen aangeboden. De laatste jaren waren dat achtereenvolgens: de Hanzehogeschool Groningen (2012), de Volkskrant (2013), de provincie Groningen (2014), de gemeente Groningen (2015), de Rijksuniversiteit Groningen (2016), het UMCG (2017), boekhandel Van der Velde (2018) en de Hanzehogeschool (2019). In 2020 zou de Volkskrant het diner aanbieden, maar vanwege covid-19 kon dit diner helaas niet plaatsvinden. Daarom zal het diner na afloop van de aanstaande Van der Leeuw-lezing alsnog door de Volkskrant worden aangeboden.

d. Publicatie

De beslissing om de tekst van de Van der Leeuw-lezing (gedeeltelijk) te publiceren in de Volkskrant op de dag na de lezing is aan de hoofdredactie van de Volkskrant. Hoofdredactie en bestuur zijn met elkaar van mening dat het in beginsel tot zo'n publicatie komt, maar niet vanzelfsprekend is. Zo kan de hoofdredactie niet tot publicatie overgaan als overwegingen van praktische aard dit belemmeren of de tekst zich niet tot voldoende inkorting leent. De lezing en co-referaat kunnen dan alsnog gepubliceerd worden op de website van de Volkskrant.

Het bestuur hoopt van harte dat de Van der Leeuw-lezing 2021 weer in vertrouwde vorm kan plaatsvinden, in een volle, levendige Martinikerk, met een feestelijk diner ter afsluiting.

